

POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE FLIPA H. HÄRTELA
OTÁZKA SEBEUSKUTEČNĚNÍ VE FILOSOFII JANA PATOČKY

Filip H. Härtel (dále FHH) napsal koherentní práci o filosofické pozici Jana Patočky, jak ji lze rekonstruovat ze dvou důležitých textů z přelomu 40. a 50. let (Věčnost a dějinnost, Negativní platonismus), v nichž Patočka pokusil shrnout tuto pozici jak v ohledu historickém (VD), tak řekněme „systematickém“ (NP). Autor předložené práce charakterizuje výkladem uvedených dvou textů Patočkovu snahu překonat pozitivně formulovanou metafyziku tradice a zachovat její „jádro“ v podobě vztahu člověka k celku bytí, k němuž se ostatní formy lidského vědění nejsou s to vztáhnout.

V kapitole „Polemika s existencialisty ve VD“ ukazuje FHH různé aspekty Patočkova vztahu k Heideggerovi, Sartrovi a Jaspersovi, jeho odmítnutí Sartrova čistě negativního pojetí transcendence, stejně jako nepřijetí Jaspersova úzkého propojení transcendence s (filosofickou) vírou. V kapitole věnované *Negativnímu platonismu* předvádí Patočkův pokus sledovat záměr metafyziky (výklad skutečnosti v jejím – neobjektivovatelném – celku), na základě zkušenosti *svobody* a konkretizuje tento pokus spolu s Patočkou kontrastem mezi „Sokratovou otázkou a Platónovou odpovědí“.

Když FHH shrnuje Patočkovu vlastní pozici, klade právem důraz na jeho úsilí zachovat po konci klasické metafyziky vztah k transcendenci, který navzdory její negativní povaze nebude resignací na smysl ani pádem do nihilismu. Negativně pochopená idea činí člověka historickou, hledající bytostí, která člověka povolává ke „službě něčemu vyššímu nad ním“. FHH správně konstatuje, že na rozdíl od Jasperse, který se nezdráhá hovořit o odkázanosti na Boha, a v jistém ohledu i na rozdíl od pozdějšího Heideggera, kde podstatu člověka oslovuje bytí samo, chce Patočka spatřovat v Ideji „osmyslňujícího činitele“, ale „provedení tohoto nároku nevykazuje“ (36).

Když si FHH klade otázku, zda lze vztah k Ideji charakterizovat jako víru, dochází k závěru, že navzdory některým formulacím a náboženským terminům drží Patočka mezi filosofií a vírou poměrně zřetelnou hranici. I když u něho lze nalézt strukturní analogie mezi „obrácením směru života“ či „druhým narozením“ a obráčením náboženským, jde u Patočky zřetelně vždy především o „obrácení k filosofii“ a k problematičnosti jako takové. Proto Patočka zůstává před prahem víry jako explicitního a pozitivně, či dokonce osobně (při vší nezpředmětnitelnosti) chápaného vztahu k transcendenci.

Patočkův přínos k otázce sebeuskutečňování tak FHH spatřuje ve spojení negativity, která brání ve zpředmětnění transcendence, a pozitivní funkce této negativity, možnost spolehnout se na její „daimonion“, jež se konkrétně pozitivně projevuje v dějinné zkušenosti. Ptáme-li se s Patočkou, co činí „naš život jako celek dobrým?“, je odpovědí transcendence, která nám dává odstup a zároveň nás vede, neboli neustálé „distancování“, které je obdařeno pozitivním významem. Slovem Patočkovým: „není tu pozitivního vzoru, a právě to je předpokladem nové pozitivnosti“. FHH nabízí jako klíč k této pozici hypotézu F. Karfíka o hegelovské inspiraci ve dvojí negaci, ale zůstává vůči pozitivní funkci negace bez „vydatnějšího“ konceptu transcendence skeptický.

Pro FHH představují právě zkušenosti člověka náboženského, na něž odkazuje rozsáhlý exkurs v pozn. 63 na str. 40, koherentní pojetí, v němž je sebeuskutečnění synonymem života ve víře. Jako filosofickou alternativu ubírající se tímto směrem staví proti Patočkovu „minimalismu“ Jaspersovu představu filosofické víry a filosofie jako cesty k Bohu. Nevnímá tedy jako problém, že pro náboženské koncepty transcendence, které mu tanou na mysli, čerpané např. z východních církevních otců, není spojení „nezpředmětnitelnosti“ a

„osmyslňující“ funkce primárně filosofickým problémem, který nemusí mít jednoznačné řešení (protože transcendence je i „odsmyslňující“), nýbrž právě výchozí premisou víry, která se k *témuž* vztahuje apofaticky a katafaticky.

Jakkoli je jeho práce jak v předvedení Patočkovy pozice, tak ve vlastním stanovisku, z něhož autor tuto pozici hodnotí, koherentní a jasná, přesto jeho předchůdné přesvědčení o tom, že cesta pravého sebeuskutečnění je cesta víry, vede k jistému zjednodušení problematiky na dilema „uzavřenosti v daném“ a „překročení k transcendenci“, k výlučnému zaměření na „existenciální“ rozměr otázek na úkor „ontologického“ apod. Na druhou stranu je třeba říct, že Patočkovy úvahy o lidském bytí ve světě jsou právě ve zkoumaných textech tomuto způsobu tázání bližší než jinde.

Tím se dostávám k tomu, co je podle mě z filosofického hlediska největším problémem předložené práce, a to je její klíčový pojem „sebeuskutečnění“. Přestože FHH vybudoval celou práci jako zkoumání „otázky sebeuskutečnění“, chybí v ní jakákoli reflexe o tom, co sebeuskutečnění je, a proč otázku „co znamená žít dobrý život“, jak žít život, který „má smysl“, pochopit právě jako otázku „sebeuskutečnění“. Smysl života není nutně „cíl“ ani „účel“, který bychom měli realizovat (Patočka sám jinde mezi smyslem a účelem velmi smysluplně rozlišuje). Cíl může být „nedaný“, ale smysl často nehledáme, „neuskutečňujeme“, nýbrž je nám *dán*. A i kdybychom brali smysl jen jako cíl, není ještě zřejmé, proč by cílem bylo *sebe*-uskutečnění, a ne třeba „služba Ideji“. V jakém vztahu je Idea a já, které se má „sebe-uskutečňovat“?

Ani k Patočkovým textům samým volba termínu „sebeuskutečnění“ příliš nepřiléhá. FHH odkazuje na jediné místo týkající se sebeuskutečnění (Věčnost a dějinnost, str. 233 n.), kde Patočka mluví o sebe-dotváření a zmiňuje sebeuskutečnění jako možnou sumarizaci životní úlohy, která je úlohou mravní (načrtává možnost historické etiky, která bude „etika příkazů, povinnosti, překonání „sebe“..., ale na druhé straně též svobodné tvorby, vynalézavosti, nekonečné pružnosti...“). FHH věnuje značnou část svého úsilí tomu, aby Patočkova filosofémata, která se „sebeuskutečnění“ netýkají (protože tento termín implikuje řadu velkých filosofických potíží), „přeložil“: píše např. že Patočku „zajímá ... jak může být traktována otázka sebeuskutečnění, otázka „postavení člověka v kosmu““ 14 (JP má „v universu“).

Ani tento problém nemění nic na tom, že FHH napsal jasnou a kvalitní práci, využívající nejen relevantní sekundární literaturu, ale i dobovou korespondenci mezi Patočkou a V. Richterem, a také práci velmi pečlivě zformulovanou a prakticky bez chyb. Navrhuji hodnotit ji vzhledem k nejasnosti centrálního pojmu jako mírně oslabenou „výbornou“ a doufám, že autor při obhajobě volbu své „perspektivy“ objasní.

prof. PhDr. Pavel Kouba